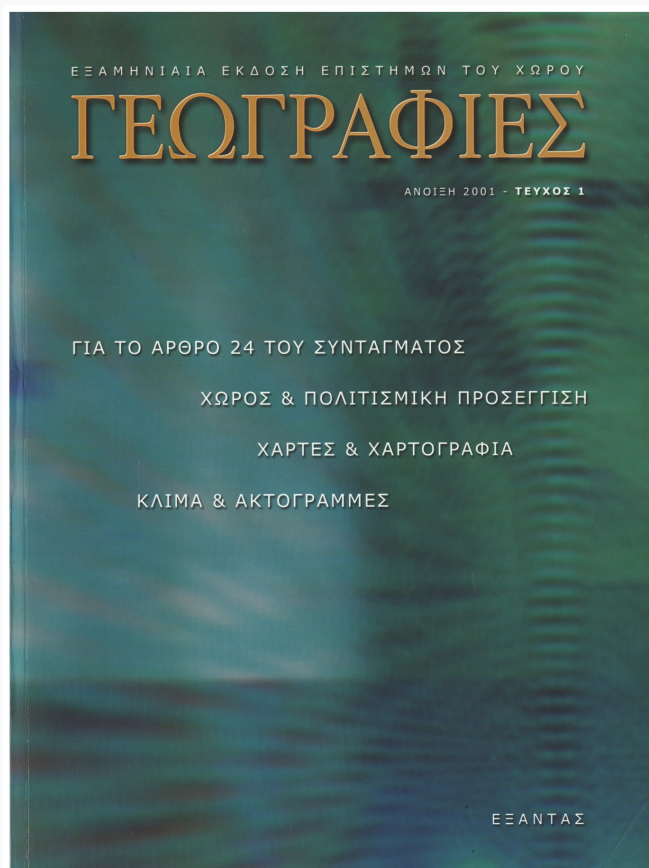


Γεωγραφίες

Αρ. 1 (2001)

Γεωγραφίες, Τεύχος 1, 2001



ΓΕΩΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

-

Γ Ε Ω - Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Ο Τ Η Τ Ε Σ

Η περίοδος προετοιμασίας του 1ου τεύχους των ΓΕΩΓΡΑΦΙΩΝ συνέπεσε με τη συζήτηση για την αναθεώρηση του Συντάγματος, η οποία όμως δεν προσέλκυσε το ενδιαφέρον των πολιτών. Μια από τις λίγες εξαιρέσεις ήταν η συζήτηση για το άρθρο 24, το σχετικό με τα δάση και τις δασικές εκτάσεις, αναπόσπαστα τμήματα του περιβάλλοντος και της γεωγραφικής οργάνωσης της χώρας. Οι προτάσεις αλλαγής του άρθρου 24 προξένησαν σημαντικές κινητοποιήσεις 200 οικολογικών οργανώσεων, επιστημονικών φορέων, μεμονωμένων πολιτών και λίγων δημοσιογράφων, οι οποίες οδήγησαν τελικά την κυβέρνηση σε μερική υπαναχώρηση. Η Σ.Ε. παρακάλεσε την Ελένη Πορτάλιου και τον Αντώνη Μανιτάκη να σχολιάσουν τις παραπάνω εξελίξεις.

ΑΓΡΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ

Ελένη Πορτάλιου*

Σε άρθρο του στην εφημερίδα *Τα Νέα*, 12/9/2000, με τίτλο «Η επικίνδυνη αναθεώρηση του Συντάγματος», ο καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Νίκος Αλιβιζάτος διέκοψε την αιδήμονα σιωπή γύρω από τη συνταγματική αναθεώρηση και κυριολεκτικά μας άνοιξε τα μάτια. Μιλώ για τις περιβαλλοντικές και οικολογικές οργανώσεις και τους ευαίσθητοποιημένους στα θέματα του περιβάλλοντος πολίτες που, καθώς οι διαδικασίες της Βουλής χωρίζονται με σινικά τείχη από την κοινωνία, είχαμε άγρια μεσάνυχτα για τα σχέδια του εισηγητή της πλειοψηφίας κ. Βενιζέλου και τη συναίνεση της αξιωματικής αντιπολίτευσης σ' αυτά.

Οι συνεργαζόμενες 200 οργανώσεις επικεντρωθήκαμε στο άρθρο 24 (προστασία φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος) και κατ' επέκταση στα άρθρα 94, 95 και 100 (οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων του Συμβουλίου της Επικρατείας).

Από τις συζητήσεις που τελικά πραγματοποιήθηκαν προέκυψε ότι το ΠΑΣΟΚ έβλεπε τη συνταγματική αναθεώρηση υπό το πρίσμα συγκυριακών πολιτικών αναγκών, όπως προέκυψαν κατά την παρατεταμένη παραμονή του στην εξουσία, στις οποίες όμως απαντούσε με στρατηγικού χαρακτήρα επιλογές που έθιγαν βασικές παραδοχές του κράτους δικαίου.

Εμπαθής υποστηρικτής της αυταρχικής δημοκρατίας, ο κ. Βενιζέλος επα-

* Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΕΜΠ.

νειλημμένα εξέθεσε τη θέση του περί της παντοκρατορίας και του ανέλεγκτου της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας στη λήψη και ανεμπόδιστη εφαρμογή των πολιτικών αποφάσεων. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, που επιθυμεί τη μονοκομματική άσκηση της εξουσίας, τόσο το ΣτΕ όσο και οι μειοψηφίες που ασκούν κριτική και παρεμβαίνουν με τη μορφή των κοινωνικών κινημάτων παρακωλύουν την κυβερνητική πολιτική, η οποία διαθέτει οιονεί τη λαϊκή εξουσιοδότηση. Επομένως, ο ρόλος του ΣτΕ πρέπει να συρρικνωθεί και να μη δοθεί δικαίωμα συμμετοχής στους πολίτες και τους κοινωνικούς φορείς.

Πιστεύω ότι η θέση για το ΣτΕ των 200 συνεργαζόμενων οργανώσεων και οι ίδιοι οι αγώνες που διεξήγαγαν αμφισβήτησαν έμπρακτα το πρότυπο Βενιζέλου, υποδεικνύοντας τη συνταγματική προσέγγιση των αντιβάρων και το ρόλο των κοινωνικών κινημάτων στη διαμόρφωση, προάσπιση και αλλαγή των θεσμών.

Ας δούμε πιο συγκεκριμένα τα θέματα περιβάλλοντος, πολεοδομίας και χωροταξίας. Η κυβέρνηση, μπροστά και στους ολυμπιακούς αγώνες του 2004, εντείνει την πολιτική των μεγάλων έργων που αφορούν ισχυρότατες οικονομικά μερίδες του κεφαλαίου. Ταυτόχρονα υλοποιεί τη «λαϊκή εντολή» της απρόσκοπτης οικοδομικής δραστηριότητας καταπατητών, δικαιούχων και λοιπών ενδιαφερομένων για την τουριστική αξιοποίηση των ορεινών, επιπλέον των παραθαλάσσιων, περιοχών.

Θέλει, με απλά λόγια, ν' ασκήσει πολιτική άγριας ανάπτυξης προς όφελος των ιδιωτών, εις βάρος ενός δημόσιου, εν ανεπάρκεια, συλλογικού αγαθού – του περιβάλλοντος.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στην αρχική πρόταση για το άρθρο 24, ενώ δεν είχε καν συμπεριληφθεί το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον στα σύγχρονα ατομικά δικαιώματα, εκθεμελιωνόταν ως συλλογικό δικαίωμα υψίστης σημασίας με την εξάρτησή του από τις έννοιες της ποιότητας ζωής, της κατοικίας, των υποδομών, του θετικού περιβαλλοντικού ισοζυγίου και της στάθμισης όλων των δεδομένων χωρίς προτεραιότητες. Έχοντας, λοιπόν, διαφύγει, ως ατομικό και συλλογικό δικαίωμα, της συνταγματικής προστασίας, το περιβάλλον περνούσε στην αρμοδιότητα του κοινού νομοθέτη (ορισμός δάσους, αποφάσεις για τον πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό). Η κοινοβουλευτική πλειοψηφία θα μπορούσε να το διαχειρίζεται πέραν των σταθερών της αειφορίας και της επιστήμης της δασικής οικολογίας και απερίσπαστη από το δικαστικό έλεγχο του ΣτΕ.

Σε σχέση με το τελευταίο σημείο, αν το άρθρο 24 διαβαστεί σε συνδυασμό με τα άρθρα 94, 95 και 100, προκύπτει σαφώς ότι για να προχωρήσει η άγρια ανάπτυξη πρέπει να παρακαμφθούν ο ακυρωτικός έλεγχος και ο έλεγχος συνταγματικότητας που ασκεί το ΣτΕ. Στο στόχαστρο βρίσκεται κατά προτεραιότητα το Ε' τμήμα του.

Ο χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός εισήχθη, λοιπόν, στο άρθρο 24, συμπληρωμένος με τον καινοφανή όρο του οικιστικού σχεδιασμού, όχι για να διασφαλίσει το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον μέσω της σχεδιασμένης ανάπτυξης ή για να σταματήσει τη γενικευμένη αυθαιρεσία στη δόμηση και τις χρήσεις γης, αλλά για να ισοσταθμιστούν τα περιβαλλοντικά με άλλα κριτήρια (ποιότητα ζωής κ.λπ., όπως ήδη αναφέρθηκαν). Μέσω της υπαγωγής των αποφάσεων του σχεδιασμού στο νόμο και του ορισμού των χρήσεων γης και των όρων δόμησης ως τεχνικών επιλογών και σταθμίσεων επιχειρήθηκε να παρακαμφθεί ο δικαστικός έλεγχος του ΣτΕ.

Ευτυχώς, μετά το πρωτοφανές κίνημα που αναπτύχθηκε κατά της αναθε-

ώρησης του άρθρου 24 και κατ' επέκταση των άρθρων 94, 95 και 100, ο εισηγητής της πλειοψηφίας κ. Βενιζέλος κατέθεσε νέα πρόταση.

Όσον αφορά στο άρθρο 24, τα παραμένοντα στη νέα πρόταση Βενιζέλου επικίνδυνα σημεία είναι:

- Η εξαίρεση από τη συνταγματική προστασία της τεχνητά δημιουργημένης δασικής βλάστησης (πάρκα, άλση, δενδροστοιχίες, τεχνητές δασικές φυτείες) και η αμφίβολη προστασία των ασκεπών και αλπικών εκτάσεων εντός δασών και δασικών εκτάσεων.

- Η κατάργηση της απόλυτης προστασίας των ιδιωτικών δασών (ιδιώτες, ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ) όπως είχε διαμορφωθεί με τη νομολογία του ΣτΕ.

- Η επιδίωξη της παράκαμψης του δικαστικού ελέγχου του ΣτΕ όσον αφορά στον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό υπό το πρόσχημα των τεχνικών επιλογών και σταθμίσεων.

Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 24Σ: Η ΥΠΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΩΦΕΛΗΣΕ ΔΙΠΛΑ

Αντώνης Μανιτάκης*

Η διατύπωση που υιοθετήθηκε τελικά από την αναθεωρητική Βουλή για το περιβάλλον, και ειδικά για τα δάση, πόρρω απέχει από εκείνη που είχε υιοθετήσει η αρμόδια επιτροπή για την αναθεώρηση του Συντάγματος τον περασμένο Οκτώβριο. Είναι προφανές ότι η κυβερνητική πλειοψηφία και ο εισηγητής της έκαναν πίσω μπροστά στις αντιδράσεις των οικολογικών οργανώσεων, μερίδας της επιστήμης και των πολιτών. Δεν τόλμησαν να περάσουν τις «κουτοπόνηρες» ρυθμίσεις που είχαν σχεδιάσει και οι οποίες έβγαζαν μάτι ακόμη και για τους ανίδεους.

Η υπαναχώρηση αυτή έχει διπλή σημασία, πολιτική και ερμηνευτική. Θα ασχοληθώ κυρίως με τη δεύτερη.

Η πιο σημαντική, κατά τη γνώμη μου, ερμηνευτική συνέπεια είναι ότι δεν επιτρέπεται να αναμιγνύονται ή να αντισταθμίζονται η προστασία του περιβάλλοντος με τον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό της χώρας. Αυτό σημαίνει ότι η οικιστική ανάπτυξη της χώρας δεν επιτρέπεται να αντιπαρατίθεται στην προστασία του περιβάλλοντος και να τίθενται τα δύο αυτά μαζί σε στάθμιση με σκοπό την εξαγωγή κάποιου ισοζυγίου. Η απόπειρα δηλαδή του αναθεωρητικού νομοθέτη να θέσει την προστασία του περιβάλλοντος υπό την αίρεση της οικιστικής ανάπτυξης της χώρας και του δικαιώματος απόκτησης κατοικίας απέτυχε. Όπως απέτυχε η εξίσου πονηρή απόπειρά του να αναθέσει στον κοινό νομοθέτη –με άλλες λέξεις στην κυβερνητική πλειοψηφία και στον αρμόδιο υπουργό– την εξουσία να καθορίζουν με νόμο τον πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό μιας περιοχής ανάλογα με την περίπτωση και τις πολιτικές επιδιώξεις τους ή τις πιέσεις των συμφερόντων. Η φράση που απαλείφθηκε επέτρεπε κατ' εξαίρεση τη μεταβολή του προορισμού των δασών για οικιστική χρήση στο πλαίσιο του πολεοδομικού σχεδιασμού (!).

Η προστασία του περιβάλλοντος παραμένει τώρα συνταγματική επιτα-

* Καθηγητής ΑΠΘ.

γή, αυτοτελής και αυτόνομη, ενώ το περιβάλλον αναγνωρίζεται ως αξία συνταγματική, όπως την καθιέρωσε το Σύνταγμα του 1975, η οποία δεν επιτρέπεται να σχετικοποιείται ούτε να «ισοσταθμίζεται» προκειμένου να εξυπηρετηθούν άλλα συνταγματικά αγαθά, τυπικά ισοδύναμα, όπως είναι η προστασία της ιδιοκτησίας ή της κατοικίας και η ποιότητα ζωής ορισμένων κατοίκων. Η οικιστική ανάπτυξη της χώρας θα πρέπει άρα να σχεδιάζεται και να συντελείται σε αρμονία με την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ η προστασία της ιδιοκτησίας πρέπει να περιορίζεται χάριν του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Κάτι ανάλογο ισχύει και για τις χρήσεις γης μετά την απόσυρση της σχετικής πρότασης του εισηγητή: οι χρήσεις γης και οι όροι δόμησης στους οικισμούς και στις λοιπές περιοχές της χώρας «δεν σταθμίζονται με όλα τα δεδομένα». Ορίζονται με τρόπο που δεν προσβάλλει ούτε θίγει το περιβάλλον, εναρμονίζονται άρα με την προστασία του.

Η περίφημη φράση εξάλλου περί διατήρησης ενός «συνολικού περιβαλλοντικού ισοζυγίου» εγκαταλείφθηκε επίσης. Και η εγκατάλειψή της είναι διπλά σημαντική, πρώτον διότι δεν υπάρχει, και δεύτερον διότι αποκλείει πλέον, επειδή καθιστά αντισυνταγματική, κάθε απόπειρα νομοθετικής καθιέρωσης ενός «περιβαλλοντικού ισοζυγίου» και σχετικοποίησης της προστασίας του περιβάλλοντος προς ικανοποίηση οικιστικών στόχων.

Την ίδια ερμηνευτική βαρύτητα έχει και η εγκατάλειψη της απόπειρας του αναθεωρητικού νομοθέτη να καταστήσει τον κοινό νομοθέτη, δηλαδή την εκάστοτε κυβερνητική πλειοψηφία, «διαχειριστή και εγγυητή του δάσους», αναθέτοντάς του τη δυνατότητα να ορίζει αυτός κατά περίπτωση, κατά περίπτωση και κατά περιοχή την έννοια και την προστασία του δάσους και της δασικής έκτασης. Η απόπειρα αυτή, η πλέον απειλητική και η πλέον εξοργιστική για τη φύλαξη του δάσους, ήταν τόσο αποκαλυπτική των προθέσεων της πολιτικής εξουσίας ώστε δικαιολογημένα συγκέντρωσε τα πυρά των οικολόγων και κυρίως των δασολόγων και της δασικής επιστήμης.

Η απομείωση της συνταγματικής προστασίας του περιβάλλοντος αποφεύχθηκε. Το περιβαλλοντικό κεκτημένο της νομολογίας του Συμβουλίου Επικρατείας διαφυλάχθηκε.

Το μόνο αρνητικό και εν δυνάμει απειλητικό για το δάσος «σημείο» που πέρασε αφορά στη συνταγματική υπαγωγή και των ιδιωτικών δασών στις δυνατότητες αλλαγής της χρήσης τους για λόγους αγροτικής εκμετάλλευσης, εφόσον αυτή δικαιολογείται από λόγους δημοσίου συμφέροντος. Επήλθε δηλαδή με την αναθεώρηση μια εξομοίωση του καθεστώτος προστασίας και αλλοίωσης του προορισμού των δημοσίων δασών με εκείνο των ιδιωτικών δασών και των ιδιωτικών δασικών εκτάσεων, στις οποίες θα πρέπει να συμπεριλάβουμε και τους διασωθέντες αγρούς και ορισμένες χορτολιβαδικές εκτάσεις. Η εξομοίωση όμως αυτή δεν είναι αυτόχρονα καταστροφική ούτε απορριπτέα. Θα μπορούσε ακόμη θεωρητικά να αποβεί και σωτήρια, αρκεί να γίνει ορθολογική και αιτιολογημένη εφαρμογή της και να τεθεί υπό την κρίση της δικαστικής εξουσίας και των δασικών αρχών.

Εν κατακλείδι, ποτέ οι αγώνες δεν πάνε χαμένοι. Πάντα κάτι μένει. Το θετικό προηγούμενο που δημιουργήθηκε με την αναθεώρηση του άρθρου 24Σ δείχνει ότι στον τόπο μας έχει αρχίσει να δημιουργείται μια αξια λόγου οικολογική συνείδηση και μια υπολογίσιμη εγρήγορση ή ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, αρκετά σημαντική αν αντιπαρατεθεί με τις διαιρέσεις και το εξαιρετικά χαμηλό πολιτικό εκτόπισμα των οικολογικών οργανώσεων.